

Małgorzata Blach-Margos

ORCID: 0009-0007-2491-1764
Archiwum Państwowe w Opolu

Jubileusz 50-lecia Teatru Miejskiego w Nysie na afiszu

The 50th Anniversary of the Nysa Municipal Theater as Reflected in Its Placard

Abstrakt

Artykuł ukazuje nie tylko, jak bogatym źródłem wiedzy dla historyków i regionalistów są afisze teatralne, ale ma także zachęcić badaczy do analizy afiszy nyskich, które należą do zasobu Archiwum Państwowego w Opolu. Wychodząc od analizy afisza Teatru Miejskiego w Nysie z 6 listopada 1902 r., wydrukowanego z okazji 50-lecia istnienia teatru, zwrócono uwagę na szczególne znaczenie tej formy przekazu wśród druków ulotnych. Dzięki analizie dokumentu zidentyfikowano kluczowe informacje, jak np. imiona i nazwiska aktorów, skład dyrekcji czy repertuar, które mogą pomóc w rekonstrukcji wydarzeń i zrozumieniu kontekstu historycznego. Ponadto zwrócono uwagę na stan badań nad historią nyskiej sceny teatralnej, która na przełomie XIX i XX w. była największą sceną w całej prowincji. Nawiązując do monograficznych opracowań dotyczących scen niemieckich w Łodzi i Gdańsku, ukazano, że afisze teatralne są nierozdzielnie związane z promowanym przez nie miejscem. Odtwarzając historię Teatru Miejskiego w Nysie, należy więc uwzględnić informacje utrwalone na nyskich afiszach.

Słowa kluczowe: Teatr Miejski w Nysie, afisze teatralne, druki ulotne

Abstract

This article highlights the value of theater placards as a rich source of historical knowledge, encouraging researchers to explore those from Nysa, which are part of the collection at the State Archive in Opole. Focusing on the November 6, 1902 placard commemorating the 50th anniversary of the Nysa Municipal Theater, the study emphasizes the importance of placards among ephemeral prints. Key information, such as the names of actors, management details, and the repertoire, is identified through an analysis of the document, offering insights for reconstructing events and understanding the broader historical context. The article also addresses the state of research on the history of the Nysa theater, which, at the turn of the 20th century, boasted the largest stage in the region. Drawing comparisons with monographic studies of German theaters in Lodz and Gdansk, the study shows that theater placards are deeply tied to the specific venues they advertise, and thus, any reconstruction of the Nysa Municipal Theater's history must consider the information recorded on its placards.

Keywords: Nysa Municipal Theater, theater placards, ephemeral prints

Rok 2023 to czas licznych jubileuszy, m.in. 800-lecia Nysy. Miasto to ze względu na wiele obiektów sakralnych, Fontannę Trytona, dobrze rozwijającą się gospodarkę, szkolnictwo czy też kulturę zyskało miano „Śląskiego Rzymu”. Historię najważniejszych nyskich obiektów możemy odtworzyć dzięki bogatej literaturze przedmiotu oraz przewodnikom turystycznym.

Mimo dużej liczby publikacji poświęconych dawnej siedzibie biskupów wrocławskich istnieją nadal w Nysie obiekty, których historia nie została dotąd dokładnie zbadana. Mowa tutaj np. o budynku, gdzie obecnie znajduje się Nyski Dom Kultury, a w którym przed II wojną światową mieścił się Teatr Miejski (Stadt-Theater).

W roku 2015 w ramach korekty ewidencji w Archiwum Państwowym w Opolu dokonano systematyzacji afiszy teatralnych należących do zespołu Akta miasta Nysy. Wówczas to przejrzałam porządkowane druki pod kątem wystawianych na przełomie XIX i XX w. sztuk teatralnych.

Wśród tych materiałów moją uwagę zwrócił afisz teatralny z 6 listopada 1902 r. informujący o uroczystych obchodach 50-lecia powstania Teatru Miejskiego w Nysie. Zaintrygowało mnie to, że wśród nyskich druków nie zachował się afisz informujący o otwarciu tegoż teatru w 1852 r. Odkrycia te stały się impulsem do dalszych badań, a dane utrwalone na jubileuszowym afiszu uwydatniły, jaką rolę odgrywał w tamtych czasach Teatr Miejski w Nysie.

Opis formalny dokumentu, zawartość, pochodzenie

Afisz to rodzaj druków ulotnych, które obejmują

materiały drukowane lub powielane innymi technikami, rzadziej rękopiśmienne, o charakterze politycznym, społecznym, religijnym, gospodarczym lub kulturalnym, odzwierciedlające różnorodne aspekty życia społecznego, powstające doraźnie na zlecenie różnych podmiotów [...] lub wytwarzane przez nie same, najczęściej o krótkiej aktualności¹.

W ramach tej grupy materiałów afisze teatralne zajmują szczególne miejsce, ponieważ informują nie tylko o wydarzeniach, ale i o faktach kulturalnych – często ważnych – które są bardzo ulotne². Spektakl teatralny, z okazji którego wydrukowano dany afisz, przestaje istnieć z chwilą opuszczenia kurtyny. Co pozostaje? Afisz! To on informuje nas o dacie, obsadzie, reżyserii, czy też autorze sztuki. Z biegiem lat staje się tym cenniejszy, im odleglejszych wydarzeń dotyczy. Jak podkreśla Agnieszka Urbańska: „Nierzadko przecież zdarza się, że stary afisz teatralny jest jedynym fizycznym świadectwem, potwierdzającym, że jakiś fakt miał miejsce”³. Stwierdzenie to jest także trafne w odniesieniu do afisza teatralnego z 6 listopada 1902 r., wydrukowanego z okazji obchodów 50-lecia Teatru Miejskiego w Nysie. Druk ten ma wymiar 44 × 58 cm. Informacje na awersie umieszczone są według następującego układu:

1. Nazwa teatru i herb miasta Nysy: „Stadt-Theater in Neisse” [*Teatr Miejski w Nysie*]⁴.
2. Dyrekcja: „Georgi (Reinhard Goeschke)”.
3. Data: „Donnerstag den 6. November 1902” [*Czwartek, 6 listopada 1902 roku*].
4. Nazwa wydarzenia: „Eröffnungs-Jubiläums-Fest-Vorstellung zur Feier des Stadt-Theaters” [*Uroczyste przedstawienie z okazji jubileuszu otwarcia Teatru Miejskiego*].
5. Współorganizator wydarzenia: „unter gütiger Mitwirkung des Königlichen Hoffschauspielers Herrn Georg Molenaar vom

1 Zarządzenie nr 12 Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie zasad i inwentaryzacji materiałów ulotnych w archiwach państwowych, par. 2 pkt 2.

2 Agnieszka Urbańska, „«Das Leben als Theater». Afisze niemieckiego Teatru Miejskiego w Poznaniu w Zbiorach Biblioteki Raczyńskich”, *Biblioteka* 12 (2008): 70.

3 *Ibidem*.

4 W nawiasach kwadratowych, kursywą, podano tłumaczenie najważniejszych informacji.

Königlichen Schauspielhaus in Berlin" [z *uprzejmą pomocą królewskiego aktora dworskiego pana Georga Molenara z Königliches Schauspielhaus w Berlinie*].

6. Tytuł przedstawienia: „Zopf und Schwert. Historisches Lustspiel in 5 Akten” [Warkoczem i mieczem. Komedia w 5 aktach].
7. Autor: „Carl Gutzkow”.
8. Przeznaczenie dochodów ze sprzedaży biletów: „Der gesammte Reinertrag dieser Vorstellung fließt einem wohlthätigen Zweck zu” [Cały dochód z przedstawienia zostanie przekazany na cele charytatywne].

9. Obsada:

A. Personel artystyczny i techniczny:

„Reinhard Goeschke, Direktor führt die Oberregie [dyrektor, główny reżyser]; Edmund Cassmann / Paul Harwardt, Regisseure [reżyserzy]; Walter Götze, Kapellmeister [kapelmistrz]; Herrmann Thie / Paul D’Orelli, Inspicenten [inspicjenci]; Emilie Jorbandt, Souffleuse [suflerka]; Julius Burghardt, Obergarderobier [główny garderobiarz]”.

B. Aktorzy:

– Panowie (imię i nazwisko aktora, teatr, rola): „Julius Burghardt, Chargen; Max Caro, vom Stadttheater in Wismar, I. jugendlicher Komiker; Edmund Cassmann, vom Stadttheater in Plauen, I. humoristische Väter, Charakterrollen; Paul D’Orelli, vom Stadttheater in Görlitz, Chargen; Alexander Flessburg, vom Hoftheater in Berlin, jugendliche Charakterrollen; Reinhard Goeschke, I. humoristische Gesangs- und charakterkomische Rollen; Paul Harwardt, I. humoristische Väter und charakterkomische Rollen; Wilhelm Hechler, vom Deutschen Theater in Breslau, komische Chargen; Edwin Kögler, vom Stadttheater in Königsberg, jugendliche Liebhaber; Paul Lutz, vom Viktoria-theater in Magdeburg, I. jugendliche Helden, Liebhaber, Bonvivants; Abert Reinisch, vom Stadttheater in Spandau, Charakterrollen; Hans Rosée, vom Stadttheater in Riga, jugendliche Liebhaber und Bonvivants; Karl Schwelb, vom Stadttheater in Lindau, I. Held und Liebhaber, Bonvivants; Herrmann Thie, vom Stadttheater in Oynhausen [!?!], Chargen; Kurt Weller, vom Hoftheater in Potsdam, I. Intriguants; Ernst Wieland, vom Stadttheater in Olmütz, Helden, Liebhaber, Bonvivants; Karl Werner, vom Stadttheater in Flensburg, II. Väter”.

– Panie (imię i nazwisko aktorki, teatr, rola): „Emmy Berend, vom Stadttheater in Halle, I. Anstandsdame; Marie Cossée, vom

- Stadttheater in Bromberg, I. Possensoubrette; Lia Dahlen, vom Hoftheater in Berlin, Liebhaberin, Heldin; Wilhelmine Damberger, I. komische Alte; Anna D'Orelli, vom Stadttheater in Görlitz, Chargen; Lisa Drasdo, von Berlin, naive Liebhaberin; Else Gallo, vom Stadttheater in Olmütz, Soubretten; Anna Heims, vom Deutschen Theater in Berlin, sentimentale Liebhaberin; Clara Morau, vom Stadttheater in Haxburg, Posen- und Lustspielsoubretten; Margot Reimar, vom Stadttheater in Leipzig, muntere Liebhaberin; Anny Volkmann, vom Stadttheater in Zittau, I. Heldin, Liebhaberin und Salondame; Gertrud Vonhoff, vom Stadttheater in Saarbrücken, Tragödin und Conversationsliebhaberin”.
10. Zakupione nowości: „*Alt Heidelberg*. Schauspiel in 5 Akten von Wilhelm Meyer-Förster. *Das große Licht*. Schauspiel in 4 Akten von Felix Philippi. *Die Tyrannei der Thränen*. Lustspiel in 4 Akten von Haddon Chambers. *Der Großkaufmann*. Volksstück in 4 Akten von Walther und Stein. *Es lebe das Leben*. Drama in 5 Akten von Hermann Sudermann. *Ueber den Wassern*. Schauspiel in 3 Akten von Georg Engel. *Im bunten Rock*. Lustspiel in 3 Akten von Schönthan und Schlicht. *Er und seine Schwester*. Posse mit Gesang in 4 Bildern von Buchbinder. *Schnapphähne*. Ein Sommerspiel vom Rhein in 4 Akten von Walter Bloem. *Unsere Pauline*. Schwank in 4 Akten von Moser und Lehnhardt. *Die Zwillingsschwester*. Lustspiel in 4 Akten von Ludwig Fulda. *Die lieben Feinde*. Lustspiel in 4 Akten von Hugo Lubliner. *Kalt Wasser*. Lustspiel in 3 Akten von Ludwig Fulda. *Das Theaterdorf*. Lustspiel in 4 Akten von Blumenthal und Kadelburg. *Das schwache Geschlecht*. *Das Pulverfaß*. *Der neue Vormund*. 3 Einakter von Kadelburg u.s.w.”.
11. Brane pod uwagę dzieła klasyczne: „*Egmont* von Goethe. *Die Jungfrau von Orleans* von Schiller. *Wilhelm Tell* von Schiller. *Wallensteins Lager*. *Die Piccolomini* von Schiller. *Das Käthchen von Heilbronn* von Kleist. *Sappho* von Grillparzer. *Iphigenie auf Tauris* von Goethe. *Medea* von Grillparzer. *Othello* von Shakespeare. *Die bezähmte Widerspenstige* von Shakespeare”.
12. Informacje o biletach: „Dutzend-Billets für Loge und Parquet zu den bekannten Preisen sind schon von jetzt ab im Cigarren-Geschäft des Herrn Kaufmann Michalke, Ring 30, zu haben” [Dziesiątki biletów na łożę i parkiet można już kupić w sklepie z cygarami pana Michalke, Rynek 30]
13. Metryka drukarni: „Druck von Ad. Letzel, Neisse”.

Opisane powyżej źródło wchodzi w skład zespołu nr 20 Akta miasta Nysy [1251–1945] i zostało opatrzone sygnaturą 1733/3⁵, znajdującą się na rewersie afisza. Tu też widnieją odciski dwóch pieczętek o następującej treści: „ARCHIV UND BIBLIOTHEK DER STADT NEISSE” i „Archiv-Bibliothek Neisse [poniżej dopisano ołówkiem]: 57”. Wspomniany zbiór liczy 1791 jednostek aktowych z zakresu administracji ogólnej i miejskiej (np. księgi miejskie, umowy kupna-sprzedaży). W skład zespołu wchodzi również materiały dotyczące życia kulturalnego miasta (np. afisze i plakaty teatralne) oraz inne związane z działalnością magistratu.

We wstępie do inwentarza Akta miasta Nysy, sporządzonego w 1999 r. przez Janinę Domską, nakreślone zostały losy tego zasobu. Autorka wprowadzenia podkreśliła, że nie zachowały się informacje na temat funkcjonowania kancelarii miejskiej i archiwum miejskiego. Na podstawie zebranych danych Domska ustaliła, że gromadzeniem i porządkowaniem akt przechowywanych wówczas w magistracie zajmował się w latach 1838–1872 August Kastner⁶. W roku 1930 archiwalia zostały przewiezione do Domu Wagi Miejskiej⁷, gdzie Erich Graber rozpoczął inwentaryzację całego archiwum miejskiego i sporządził dwutomowy inwentarz. Niestety „zachował się tylko tom pierwszy [tego inwentarza] zawierający rejestry dokumentów, spisy ksiąg miejskich, urbarzy oraz akta różne: testamenty, kontrakty, umowy i inne”⁸.

Cały zasób archiwalny został ewakuowany do majątku Horm Thomascow w czeskich Sudetach 1 marca 1945 r.⁹ Po zakończeniu II wojny światowej przystąpiono do prac, których celem było odzyskanie archiwaliów i odbudowa archiwów. Pierwsze archiwa powstałe na Śląsku to Archiwum Państwowe w Katowicach¹⁰, które swoim zasięgiem obejmowało

5 Afisze teatralne zostały uporządkowane według dat rocznych. Pod sygnaturą 1733 znajdują się 3 druki z 1902 r. Afisz z 6 listopada 1902 r. to obiekt 3.

6 August Kastner – ur. 2 lipca 1810 w Radochowie, zm. 5 kwietnia 1872 r. w Nysie, uczył matematyki i fizyki w Królewskim Gimnazjum Katolickim (Carolinum). Swój wolny czas poświęcał kwerendzie dotyczącej dziejów Nysy i biskupstwa wrocławskiego od czasów najdawniejszych po XIX w. Od roku 1838 aż do swojej śmierci, związany był z Archiwum Miejskim w Nysie – jako archiwista był profesjonalny, zaangażowany oraz sumienny.

7 Dom Wagi Miejskiej w Nysie został wybudowany w latach 1602–1604. Mieściła się tu niegdyś administracja księstwa biskupiego, a także izba miar i wag.

8 Janina Domska, *Wstęp do inwentarza zespołu Akta miasta Nysy* (Opole: 1999), 5.

9 *Ibidem*, 6.

10 Antoni Rybarski, „Działalność archiwów państwowych w latach 1945–1947”, *Archeion* 18 (1948): 235–239.

środkowo-południową część Opolszczyzny, i Archiwum Państwowe we Wrocławiu¹¹, do którego należała północna część tego regionu.

W roku 1947 oddano władzom polskim m.in. nyskie materiały archiwalne, które pod koniec wojny znalazły się na terytorium czeskim. Następnie stopniowo były one przekazywane do Archiwum Wojewódzkiego w Opolu – w latach 1951–1955 akta cechowe i miejskie z Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Katowicach, a w 1960 r. ok. 3 m.b. akt z Archiwum Państwowego we Wrocławiu¹².

Zbiór nyskich archiwaliów nosił do lipca 1958 r. tytuł Magistrat Neisse. Wówczas, zgodnie z zarządzeniem Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych nr 17 z dnia 1 lipca 1958 r., nazwę zespołu zmieniono na Akta miasta Nysy.

Biorąc pod uwagę pieczętki znajdujące się na odwrocie afisza, należy przyjąć, że nyskie afisze teatralne były częścią zasobu bibliotecznego Archiwum Miejskiego w Nysie, dlatego też początkowo włączono je do zasobu bibliotecznego Archiwum Państwowego w Opolu. Następnie, w wyniku wspomnianej korekty ewidencji, afisze zostały uporządkowane i włączone do zespołu Akta miasta Nysy¹³.

Stan badań

Obecnie brak jest syntetycznej monografii poświęconej Teatrowi Miejskiemu w Nysie. Kwerendę dotyczącą nyskiej sceny teatralnej przeprowadziły w 2014 r. Dorota Kruba-Raczek, Maria Leśniowska i Aleksandra Starczewska-Wojnar. Wyniki ich badań zostały opublikowane w ramach projektu Archiwum Państwowego w Opolu zatytułowanego „Historia przez dziurkę od klucza”, prezentowane są tam ciekawe fakty historyczne z regionu i skany archiwaliów z opolskiego zasobu. W cyklu „Echa historii” zrealizowano wystawę internetową „Z dziejów Teatru w Nysie”¹⁴, w ramach której nakreślono dzieje teatru i pokazano skany najciekawszych materiałów z nim związanych. Wśród nich brak jednak afisza z jubileuszu 50-lecia.

11 Maria Bielińska, „Rozwój sieci archiwalnej w Polsce Ludowej w latach 1944–1947”, *Archeion* 24 (1955): 8.

12 Domska, *Wstęp do inwentarza zespołu Akta miasta Nysy*, 6.

13 Nabytek 7580/2015 i ubytek 732/2015. Zmiany zatwierdzono podczas posiedzenia Komisji Metodycznej Archiwum Państwowego w Opolu dnia 27 listopada 2015 r., protokół nr 6/15.

14 Zob. *Z dziejów teatru w Nysie*, http://www.opole.ap.gov.pl/wystawy/wy3_18.html (dostęp: 8.06.2023).

Wspomniana korekta ewidencji i wystawa były podstawą kwerendy, którą przeprowadziłam w 2017 r. Efekty moich badań zaprezentowałam w artykule *Archivarische Quellen zur Geschichte des Theaters in Neisse – ein künftiges Arbeitsprojekt*¹⁵, który ukazał się w tomie 7. czasopisma naukowego „Germanistische Werkstatt”¹⁶. Wychodząc od pierwszych przedstawień, datowanych na 1769 r., skoncentrowałam się na działalności objazdowych grup teatralnych, budowie Teatru Miejskiego w Nysie przy Grabenstrasse (obecnie ul. Wałowa), nawiązując także do obchodów 50-lecia tego miejsca oraz jego zniszczenia w czasie II wojny światowej.

Afisz teatralny to nie tylko świadectwo ulotnych chwil, które pomoże nam odtworzyć repertuar konkretnej sceny. Może być także inspiracją dla artystów. Druki nyskie stały się bazą prac Haliny Fleger i Andrzeja Szejnweisa. Na wystawie „Afisz Teatru Miejskiego w Nysie 1820–1939. Podróż sentymentalna”, którą otwarto w lutym 2019 r. w Muzeum Śląska Opolskiego, widnieją nie tylko dzieła grafików, ale także oryginalne afisze z zasobu Archiwum Państwowego w Opolu – w tym afisz z 6 listopada 1902 r. W ramach tego projektu wydano również katalog wystawy, w którym oprócz prac i materiałów archiwalnych zamieszczono krótką historię nyskiej sceny teatralnej¹⁷.

W centrum wspomnianych przedsięwzięć znajdowała się przede wszystkim historia Teatru Miejskiego oraz podkreślone były walory artystyczne afiszy teatralnych. Na przykładzie opisu druku jubileuszowego pragnę także podkreślić ich wartość historyczną – zawierają one m.in. informacje związane z repertuarem, obsadą czy też składem dyrekcji. Ich szczegółowa analiza mogłaby być, wraz z wynikami dotychczas przeprowadzonych kwerend, podstawą wspomnianej już wcześniej monografii. Inną opcją byłoby stworzenie katalogu dawnych afiszy Teatru Miejskiego w Nysie, przechowywanych w Archiwum Państwowego w Opolu¹⁸.

15 Małgorzata Blach-Margos, „Archivarische Quellen zur Geschichte des Theaters in Neisse – ein künftiges Arbeitsprojekt”, *Germanistische Werkstatt* 7 (2017): 117–125.

16 Czasopismo wydawane od 1999 r. przez Instytut Germanistyki, a od 2019 r. przez Katedrę Języka Niemieckiego i Katedrę Literatury Niemieckojęzycznej Uniwersytetu Opolskiego.

17 Małgorzata Blach-Margos, „Ślady przeszłości. Krótka historia teatru miejskiego w Nysie”, w *Afisz Teatru Miejskiego w Nysie 1820–1933. Podróż sentymentalna. Andrzej Szejnweis. Halina Fleger* (Opole: 2019).

18 Inspiracją może być tutaj praca autorstwa Marzeny Kuraś, *Dawny afisz teatralny w zbiorach Instytutu Sztuki PAN* (Warszawa: Instytut Sztuki PAN, 2017).

Tło historyczne powstania dokumentu

Druki anonsujące występy artystów, czyli afisze, pojawiły się wraz z powstaniem danego teatru. Znane już były w starożytnym Egipcie, Grecji (ogłoszenia teatralne pisano na pobielanych ścianach lub drewnianych tabliczkach) czy też w Rzymie (na odpowiednio wydzielonych fragmentach muru czerwone lub czarne napisy komunikowały o przedstawieniach)¹⁹. W średniowieczu o spektaklach teatralnych ogłaszano za pomocą bicia w bęben, po czym orator przekazywał odpowiednie informacje²⁰.

Rozwój afiszy drukowanych związany jest ściśle z wynalezieniem druku przez Johanna Gutenberga. Nie dziwi więc, „że najwcześniej drukowane afisze zaczęły się pojawiać w krajach niemieckojęzycznych”²¹, stopniowo wypierając oratorów także w innych krajach.

Lipiński i Kuraś zaznaczają, że pierwsze informacje o afiszu w Polsce pochodzą z 1618 r., kiedy to Rada Miasta Gdańska zakazała jezuitom rozwieszania w mieście afiszy teatralnych i bicia w bęben²².

Czym jest afisz? Definicje dotyczące tej formy przekazu są, niezależnie od czasów, bardzo do siebie zbliżone. Jego specyfikę najlepiej oddaje treść hasła z *Wielkiej encyklopedyi powszechnej ilustrowanej*, gdzie afisz to druk

ogłaszający widowiska teatralne, estradowe, cyrkowe itd., zawierający szczegóły co do miejsca i dnia, w którym widowisko ma się odbyć, nazwiska osób występujących, ceny miejsc itd.; roznoszony bywa po domach, albo rozlepiany po rogach ulic²³.

Główną funkcją afiszy było zatem – i jest – przekazanie najważniejszych informacji o danym przedstawieniu, a także – chociaż w mniejszym stopniu – jego promocja²⁴. Antreprzyzy (prywatne teatry) wprowadziły druk afiszy na stałe. W Warszawie pierwsze afisze były drukowane przez zespoły cudzoziemskie – mowa tutaj o francuskim zespole Franciszka Albaniego. Po uzyskaniu stosownego zezwolenia zaczął on w 1762 r. dawać regularne przedstawienia, z których każde zapowiadał osobnym

19 Jacek Lipiński, „O afiszach, reklamie i krytyce”, *Pamiętnik Teatralny* 1 (1962): 44.

20 *Ibidem*.

21 Kuraś, *Dawny afisz teatralny...*, 5.

22 Lipiński, „O afiszach, reklamie i krytyce”: 5.

23 „Afisz”, w *Wielka encyklopedia powszechna ilustrowana*, t. 1: A–Ammophila (Warszawa: S. Sikorski, 1890), 220.

24 Urbańska, „«Das Leben als Theater»”: 70.

afiszem²⁵. Nic więc dziwnego, że były one drukowane w nocy, jeżeli sztuki grano dzień po dniu²⁶.

Afisz był wprowadzie drukiem jednorazowym, ale miał on różne funkcje. Z jednej strony zapraszał na przedstawienie, a z drugiej towarzyszył widzowi w jego trakcie, pełniąc rolę programu²⁷.

Z okazji inauguracji Teatru Narodowego, powstałego z inicjatywy króla Stanisława Augusta, 19 listopada 1765 r. wydrukowano specjalny afisz. Podczas uroczystego otwarcia zagrano komedię Józefa Bielawskiego *Natręci*. Warto podkreślić, że poza tym ogłoszeniem zachowały się jedynie nieliczne druki świadczące o pierwszych latach działalności Teatru Narodowego²⁸.

Warszawskie afiszeienne poddał dokładnej analizie Zbigniew Raszewski²⁹. Ukazały się także monograficzne opracowania scen niemieckich w Łodzi³⁰ i Gdańsku³¹. Co więcej, w książce *Teatr niemiecki w Polsce XVIII–XX wiek*³² zaprezentowano wyniki badań nad dziejami teatrów działających w Gdańsku, Bydgoszczy, Toruniu i Poznaniu.

Wspomniane wyżej publikacje koncentrują się przede wszystkim na scenie funkcjonującej w danym mieście i jej repertuarze, który można poznać dzięki afiszom. Druki te są zatem nierozzerwalnie związane z promowanym przez nie miejscem. Omawiając afisz wydrukowany z okazji 50-lecia Teatru Miejskiego w Nysie, musimy więc pochylić się nad historią tejsze sceny.

Pierwsze informacje o przedstawieniach teatralnych w Nysie pochodzą z 1769 r. Dowiadujemy się o nich z broszury wydanej z okazji jubileuszu nyskiej sceny. Podano w niej, że pod koniec sierpnia Fryderyk II spotkał się z cesarzem Józefem. Z tej okazji Fryderyk II zaprosił wyśmienitego

25 Zbigniew Raszewski, „Warszawski afisz dzienny, Teatr Narodowy i jego kontynuacje (1765–1915)”, *Pamiętnik Teatralny* 4 (1987): 493.

26 W XVIII w. w wielu europejskich miastach obyczajem było, że sztukę, którą miano grać następnego dnia, wybierano w głosowaniu.

27 Afisz taki nazywany jest afiszem dziennym.

28 Kuraś, *Dawny afisz teatralny...*, 7.

29 Raszewski, „Warszawski afisz dzienny...”: 491–542.

30 Karolina Prykowska-Michalak, *Teatr niemiecki w Łodzi. Sceny – wykonawcy – repertuar (1867–1939)* (Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2005).

31 *200 lat teatru na Targu Węglowym w Gdańsku*, red. Jan Ciechowicz (Gdańsk: Nadbałtyckie Centrum Kultury, Uniwersytet Gdański, 2004).

32 *Teatr niemiecki w Polsce XVIII–XX wiek*, red. Karolina Prykowska-Michalak (Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2008).

gościa do obejrzenia włoskiej opery³³. Ponadto wspomniano, że 20 sierpnia 1878 r., w trakcie pobytu Fryderyka Wilhelma II w Nysie, w domu księcia Hohenlohe wystawiono operę³⁴. Należy podkreślić, że był to czas teatrów objazdowych i z okazji wizyt tak znamienitych gości do Nysy przyjeżdżały grupy teatralne, które na co dzień grywały przed publicznością z wyższych sfer.

O występach znanych zespołów teatralnych w XIX i XX w., które gościły w Nysie, świadczą afisze z zasobu Archiwum Państwowego w Opolu. Tak np. liczne występy grupy pod dyrekcją Vogta i Grochego potwierdzają druki z lat 1821, 1824–1825 i 1829–1836. Nadto na podstawie tych i innych materiałów archiwalnych możemy ustalić, że w Nysie grywały zespoły pod dyrekcją: Redera i Grossmanna (1821–1823), Franza Bonnota (1828 r.), Butenopa (1841 i 1843 r.), Nachtigala (1842), J. Heinischa (1844–1846).

Przedstawienia teatralne odbywały się wówczas w Nysie przy Grabenstrasse (obecnie ul. Wałowa), w budynku, który był własnością niejakiego Hieronimusa. Pod koniec lat 40. teatr został zamknięty przez policję budowlaną ze względu na zły stan techniczny obiektu.

Rada miasta musiała wówczas rozważyć kwestię remontu bądź rozbudowy innego budynku. W trakcie posiedzenia 30 kwietnia 1851 r. wzięto pod uwagę: dom Hieronimusa, w którym dotychczas odbywały się przedstawienia, kamienicę Herberta przy Zollstrasse (obecnie ul. Celna) i budynek „Wasserkunst” przy Brüderstrasse (obecnie ul. Bracka). Gdyby nie sprzeciw władz kościelnych i dyrekcji szpitala, rada miasta wybrałaby budynek przy Brüderstrasse. Ostatecznie przyjęto jednak ofertę Hieronimusa i dokupiono sąsiednią kamienicę należącą do Erschera³⁵.

Plan budowy teatru przygotował kolaudant budowy Illing, wzorując się na teatrze w Ołomuńcu³⁶, a w sprawie wyposażenia nawiązano współpracę z Gottliebem Dreilichem z Wrocławia. Nowy teatr miał się różnić od innych tego rodzaju placówek w okolicy, przez co zrezygnowano ze standardowego wyposażenia sceny. Ta, podobnie jak w Hanowerze, miała być położona w układzie horyzontalnym. Natomiast parkiet i parter wzniesiono dwa razy wyżej niż w starym teatrze, aby nieco wyrównać ich położenie w stosunku do sceny. O dekoracje zatroszczył się wrocławski

33 *Geschichte des Stadt-Theaters in Neisse. Festschrift zur Feier des 50jährigen Jubiläums des Theaters* (Neisse: F. Bär, 1902), 4.

34 *Ibidem*.

35 Archiwum Państwowe w Opolu (APO), Akta miasta Nysy, 45/20/764, 720–721.

36 APO, Akta miasta Nysy, 45/20/764, 833.

malarz Schreiter³⁷. Mieszcząca 800 osób widownia była utrzymana w charakterystycznych kolorach – czerwieni, złocie i bieli.

Po zakończeniu prac budowlanych radni rozważali, kto mógłby objąć stanowisko dyrektora artystycznego. Kandydatami byli: dyrektor Blum z Opawy, dyrektor Hainisch z Landecku (Tyrol), dyrektor Nachtigal oraz dyrektor Keller. Podczas spotkania rady miasta 11 sierpnia 1852 r. na dyrektora teatru wytypowano Josepha Kellera i jego kandydaturę przekazano do rozpatrzenia magistratowi³⁸.

Uroczyste otwarcie teatru miało miejsce 14 października 1852 r. Zagrano wówczas dzieło Carla Gutzkowa *Zopf und Schwert*, a następnego dnia operę Friedricha von Flotowa *Martha* – oba spektakle były wykupione i zyskały uznanie publiczności³⁹. Nowy dyrektor artystyczny Joseph Keller nie bez powodu wybrał twórczość Gutzkowa. Po opublikowaniu powieści *Wally, die Zweiflerin* Gutzkow zyskał złą sławę – jego dzieła zostały zakazane, a autora zamknięto w areszcie śledczym. Decydując się na *Zopf und Schwert*, dyrekcja postawiła na nowoczesny spektakl kontrowersyjnego autora.

Niestety nie zachował się afisz z otwarcia Teatru Miejskiego w Nysie, nie ma też i innych druków z 1852 r., które dostarczyłyby nam nieco więcej informacji o repertuarze czy też o aktorach występujących wówczas na nyskiej scenie.

W połowie lat 50. zwolniono Kellera ze względu na zaistniałe problemy finansowe. Jego następcą w styczniu 1856 r. został Bredow, a kolejnymi dyrektorami byli: Gustav Vangerow, znany jako Fernau (1857–1860), Schiemang (1862–1866) i Ernst Georgi (1866–1887). Ernsta Georgiego zastąpił jego zięć – Reinhard Goeschke.

Najważniejszym wydarzeniem w historii Teatru Miejskiego w Nysie był jubileusz jego 50-lecia. Z tej okazji na nyskiej scenie można było zobaczyć znanych aktorów z kraju i z zagranicy, czego świadectwem jest lista obsady widniejąca na omawianym afiszu z 6 listopada 1902 r. W tym dniu zagrano ponownie *Zopf und Schwert* Gutzkowa, aby nawiązać do początków historii tego miejsca.

Po śmierci dyrektora Reinharda Goeschkego, w 1910 r., stanowisko objęła wdowa po nim. Wraz z dyrektorem technicznym Paulem Harwardtem prowadziła ona nyską „świątynię muz” do 1918 r. W latach 20. XX w. dyrektorem Teatru Miejskiego w Nysie był Hans Thiede,

37 *Geschichte des Stadt-Theaters in Neisse*, 17.

38 APO, Akta miasta Nysy, 45/20/764, 922.

39 *Geschichte des Stadt-Theaters in Neisse*, 20.

a w przewodnikach z tego okresu scena ta była określana jako największa w całej prowincji⁴⁰.

Teatr został częściowo zniszczony w czasie II wojny światowej. Po jej zakończeniu władze miasta podjęły prace związane z odbudową obiektu. Jednak okres świetności tego miejsca minął i trudno było nawiązać do sukcesu, jakim był jubileusz 50-lecia.

Wartość dokumentu ze względu na jego treść

Jacek Lipiński w swoim artykule z 1962 r. podkreślał, że dzieje afiszy teatralnych są w badaniach nad historią teatru traktowane marginesowo. Od tego czasu, jak już nadmieniałam, powstały prace dotyczące teatrów w Warszawie, Poznaniu, Gdańsku czy też Łodzi, w których ich autorzy akcentują, jak bezcennym materiałem są dawne afisze.

Kolekcję nyskich afiszy teatralnych można potraktować m.in. jako materiał do badań związanych z rozwojem tej formy druków ulotnych, nawiązując przy tym do działalności teatralnej na Śląsku. Jak pisze Marzena Kuraś, dokument historyczny,

jakim jest afisz, pełni nie tylko rolę źródłowej archiwalnej informacji teatralnej, ale – osadzony w kontekście swej epoki – ujawnia także jej uwarunkowania polityczne, społeczne, obyczajowe czy technologiczne⁴¹.

Nie można także pominąć wartości artystycznej afiszy. Druki te mogą być więc analizowane na różnych płaszczyznach.

Koncentrując się jednak na afiszach wchodzących w skład zespołu nr 20 Akta miasta Nysy, w tym przede wszystkim na afiszu z okazji 50-lecia nyskiej sceny teatralnej, należy podnieść główną funkcję tego rodzaju druków – mianowicie zaproszenie do teatru na konkretny spektakl. Z jego treści potencjalny widz dowiaduje się m.in. o tytule granej sztuki, dacie, godzinie i miejscu wydarzenia, a także o obsadzie.

Afisz z 6 listopada 1902 r. zaprasza na przedstawienie z okazji jubileuszu 50-lecia otwarcia Teatru Miejskiego w Nysie, którego współorganizatorem był niemiecki aktor Georg Molenaar⁴². Pochodził on z Wrocławia

40 Neisse. *Ein Führer durch die Stadt und ihre Geschichte* (Neisse: F. Bär, 1922), 58–59.

41 Kuraś, *Dawny afisz teatralny...*, 5.

42 Właściwie Georg Müller – ur. 22 lutego 1864 we Wrocławiu, zm. 2 grudnia 1924 r. w Bad Warmbrunn. Zanim rozpoczął edukację artystyczną, studiował prawo. Zadebiutował na scenie w Putbus (Niemcy). W roku 1886 wrócił do Wrocławia, gdzie pracował w teatrze miejskim. Cztery lata później przeniósł się do Berlina, tam początkowo grał

i był związany z Königliches Schauspielhaus w Berlinie. Sławę zyskał w 1900 r. dzięki roli Wallensteina. Zaangażowanie tak znanej osoby w przygotowania jubileuszu podkreśla znaczenie nyskiej sceny teatralnej.

Co więcej, dyrekcja zdecydowała się zagrać ponownie *Zopf und Schert* Gutzkowa. Wybierając dzieło tego kontrowersyjnego autora na otwarcie w 1852 r., zaznaczono, że Teatr Miejski w Nysie ma być sceną nowoczesną, która nie boi się krytyki czy też cenzury. Do tego przekazu nawiązano także w dniu jubileuszu. W dalszej części afisza widnieją również informacje, jakie nowe dzieła znajdują się niedługo w repertuarze teatru. Moją uwagę zwróciło szczególnie dzieło niemieckiego dramaturga i powieściopisarza naturalisty Hermanna Sudermanna *Es lebe das Leben*, opublikowane w 1901 r. Sudermann był obok Gerharta Hauptmanna jednym z najważniejszych dramaturgów niemieckiego naturalizmu. W swojej twórczości poruszał on ważne społeczne i moralne tematy. Wybór wspomnianego dramatu świadczy o tym, że dyrekcja nyskiego teatru była otwarta na nowe trendy, nie odwracając się przy tym od dzieł klasycznych. Na afiszu znajdziemy także dane, które z dzieł Schillera i Goethego były brane przez dyrekcję pod uwagę podczas planowania repertuaru.

Spójrzmy jeszcze na listę aktorów, którzy mieli wystąpić w dniu jubileuszu. Na afiszu widnieją nazwiska artystów z teatrów w Berlinie, Rydze czy też w Ołomuńcu. Można zatem przyjąć, że Teatr Miejski w Nysie był na przełomie XIX i XX w. instytucją ze wszech miar znaną i poważaną, która przyciągała nie tylko widzów, ale także artystów.

Uwagę przykuwa również wzmianka o dyrekcji teatru „Georgi (Reinhard Goeschke)”. W dniu jubileuszu funkcję dyrektora artystycznego sprawował Reinhard Goeschke, ale nawiązanie do Georgiego nie jest przypadkowe. Jak już wcześniej nadmieniłam, Goeschke był zięciem zmarłego w 1887 r. Ernsta Georgiego. Teatr Miejski w Nysie cieszył się za czasów Georgiego i Goeschkego dobrą sławą – kształcili się tu młodzi artyści, którzy potem odnosili sukces na wielu scenach teatralnych. Goeschke realizował przedstawienia na wysokim poziomie artystycznym, przez co cieszyły się one dużym powodzeniem. Po jego śmierci, w latach 1910–1918, Teatr Miejski w Nysie prowadziła wdowa po Goeschkem, a dyrektorem technicznym był Paul Harwardt. Zatem przez 52 lata (Goeschke został dyrektorem w 1866 r.) nyską sceną teatralną zarządzała jedna rodzina, co w historii teatru nie zdarza się często⁴³.

mniejsze role. Rola Wallensteina w 1900 r. była przełomowa w jego karierze. Krytycy doceniali jego talent i chwalili mocną postawę i sztukę oratorską.

43 *Zarys historii teatru w Nysie*, <http://fhn.cba.pl/viewtopic.php?p=179> (dostęp: 11.06.2023).

W wyniku powyższego dyskursu zmieniło się główne założenie afisza wydanego z okazji 50-lecia Teatru Miejskiego w Nysie – nie zaprasza on już widzów na spektakl, ale przenosi współczesnego odbiorcę w czasy przeszłe, pozwalając mu poniekąd stać się świadkiem tamtych spotkań i poznać sytuację społeczną oraz polityczną danego miasta. Treść afiszy teatralnych jest zatem bogatym źródłem wiedzy nie tylko dla historyków, ale i regionalistów.

Podsumowując, warto podkreślić, że afisze z zespołu Akta miasta Nysy zostały w wyniku korekty ewidencji w 2015 r. zabezpieczone i uporządkowane według dat rocznych, co z pewnością ułatwi ich analizę. Na przykładzie afisza wydrukowanego z okazji jubileuszu 50-lecia pokazano, jak wiele informacji skrywa ten na pozór zwykły kawałek papieru.

Trudno sobie wyobrazić pisanie historii nyskiej sceny teatralnej bez sięgnięcia do afiszy, które zachowały się w zasobie Archiwum Państwowego w Opolu. Bez wątplenia są one bezcennym i niewykorzystanym dotąd źródłem nie tylko do dziejów Teatru Miejskiego w Nysie, ale także do studiów nad obyczajowością czy życiem codziennym mieszkańców Nysy na przełomie XIX i XX w.

Bibliografia

Źródła rękopiśmienne

Archiwum Państwowe w Opolu

Akta miasta Nysy, 45/20/764, 45/20/1733/3.

Domska Janina, *Wstęp do inwentarza zespołu Akta miasta Nysy* (Opole: 1999).

Czasopisma

Bielińska Maria, „Rozwój sieci archiwalnej w Polsce Ludowej w latach 1944–1947”, *Archeion* 24 (1955): 6–14.

Blach-Margos Małgorzata, „Archivarische Quellen zur Geschichte des Theaters in Neisse – ein künftiges Arbeitsprojekt”, *Germanistische Werkstatt* 7 (2017): 117–125.

Lipiński Jacek, „O afiszach, reklamie i krytyce”, *Pamiętnik Teatralny* 1 (1962): 43–54.

Raszewski Zbigniew, „Warszawski afisz dzienny, Teatr Narodowy i jego kontynuacje (1765–1915)”, *Pamiętnik Teatralny* 4 (1987): 491–542.

Rybarski Antoni, „Działalność archiwów państwowych w latach 1945–1947”, *Archeion* 18 (1948): 218–263.

Urbańska Agnieszka, „«Das Leben als Theater». Afisze niemieckiego Teatru Miejskiego w Poznaniu w Zbiorach Biblioteki Raczyńskich”, *Biblioteka* 12 (2008): 69–84.

Książki i monografie

- 200 lat teatru na Targu Węglowym w Gdańsku*, red. Jan Ciechowicz (Gdańsk: Nadbałtyckie Centrum Kultury, Uniwersytet Gdański, 2004).
- „Afisz”, w *Wielka encyklopedia powszechna ilustrowana*, t. 1: *A–Ammophila*, kom. red. Jerzy Aleksandrowicz et al. (Warszawa: S. Sikorski, 1890).
- Afisz Teatru Miejskiego w Nysie 1820–1933. Podróż sentymentalna*. Andrzej Szejnweis. Halina Fleger (Opole: 2019).
- Geschichte des Stadt-Theaters in Neisse. Festschrift zur Feier des 50jährigen Jubiläums des Theaters* (Neisse: F. Bär, 1902).
- Kuraś Marzena, *Dawny afisz teatralny w zbiorach Instytutu Sztuki PAN* (Warszawa: Instytut Sztuki PAN, 2017).
- Neisse. Ein Führer durch die Stadt und ihre Geschichte* (Neisse: F. Bär, 1922).
- Prykowska-Michalak Karolina, *Teatr niemiecki w Łodzi. Sceny – wykonawcy – repertuar (1867–1939)* (Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2005).
- Teatr niemiecki w Polsce XVIII–XX wiek*, red. Karolina Prykowska-Michalak (Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2008).

Źródła internetowe

- Zarys historii teatru w Nysie*, <http://fhn.cba.pl/viewtopic.php?p=179> (dostęp: 11.06.2023).
- Z dziejów Teatru w Nysie*, http://www.opole.ap.gov.pl/wystawy/wy3_18.html (dostęp: 8.06.2023).

Jubileusz 50-lecia Teatru Miejskiego w Nysie na afiszu

Ilustracja 1. Afisz teatralny z 17 października 1854 r., Archiwum Państwowe w Opolu, Akta miasta Nysy, 45/20/1727

Stadt-Theater in Neisse.

Sechste Abonnements - Vorstellung.
Dienstag, den 17. Oktober 1854:

Martha

oder
Der Mägde-Markt in
Richmond.

Grosse Oper in 4 Acten von Flotow.

Personen:

<p>Lady Darlin Turbam, Ehrenfräulein der Königin Anna Nancy, ihre Vertraute Lord Tristan, Pagemeister der Königin Blumfeldt, junge Richter und Milchbräuer Ewendt, Der Richter von Richmond Henry, Edward, } Pachter Francis, Brown, Ward, Anna, Euch, Jenny, Cecilia, Margarethe</p>	<p>Frau Dablich, Dere Hans, Dere Jähnke, Dere Kutsche, Dere Dablich, Dere Pelen, Dere Weiss, Dere Riebig, Dere Eberich, Fräulein Eronhard, Hil. Ruff, Hil. Gütchen, Frau Dorothea, Hil. Herrmann, Frau Groppe.</p>
---	--

Ort der Handlung: In und bei Richmond. — Zeit: 1710.

* * * **Frau Rhode** — — — — als erstes Debüt.

Terzbücher sind für 2 Sgr. 6 Pf. an der Kasse zu haben.

Billet-Preise	Kassen-Preise.
<p>am Tage im Theater-Bureau: Erste Rang-Loge . . . 12 Sgr. 6 Pf. Sperrelog . . . 10 Parquet-Loge . . . 10 Parterre . . . 5 Mittel-Loge im 2. Rang 4</p>	<p>Erste Rang-Loge . . . 15 Sgr. — Pf. Sperrelog . . . 12 . 6 Parquet-Loge . . . 12 . 6 Parterre . . . 8 . — Mittel-Loge im 2. Rang 5 . — Seiten-Gallerie . . . 3 . —</p>

Kasseneröffnung **6 Uhr.** Anfang **7 Uhr.**

J. Keller,
Direktor des hiesigen Stadt-Theaters

Ilustracja 2. Afisz teatralny z jubileuszu 50-lecia teatru z 6 listopada 1902 r., Archiwum Państwowe w Opolu, Akta miasta Nysy, 45/20/1733/3

Stadt-Theater **in Neisse.**

Direktion: **Georg (Reinhard) Goeschke.**
Donnerstag den 6. November 1902
Eröffnungs-Jubiläums-Fest-Vorstellung
 zur Feier des **jährigen**
Bestehens des Stadt-Theaters
 unter gütiger Mitwirkung
 des königlichen Hofchauspielers Herrn **Georg Molnar**
 vom königlichen Schauspielbause in Berlin.

Zopf und Schwert.

Öffentliches Lustspiel in 5 Akten von Carl Gypflen.
 Der gesammte Reinertrag dieser Vorstellung fließt einem wohlthätigen Zweck zu.

Personal-Bestand:

a) Artistisches und technisches Personal:
 Reinhard Goeschke, Direktor führt die Direktion.
 Edmund Cassmann, Regisseur. Hermann Thilo, Inspicirant.
 Paul Harwardt, Musikmeister. Paul D'Orelli, Kapellmeister.
 Walter Götz, Kapellmeister. Emilio Forstmann, Soubrette.
 Julius Burghardt, Organistenleiter.

b) Darstellendes Personal:

<p>Herren: Julius Burghardt, Organist. Max Gars, vom Stadttheater in Bismar, I. jugendlicher Komiker. Edmund Cassmann, vom Stadttheater in Posen, I. humoristische Bäder, Charakterrollen. Paul D'Orelli, vom Stadttheater in Oberg, Organist. Alexander Fiesburg, vom Hoftheater in Berlin, jugendliche Charakterrollen. Reinhard Goeschke, I. Ökonomie- und Charakterrollen. Paul Harwardt, I. humoristische Bäder und Charakterrollen. Wilhelm Henschler, vom Deutschen Theater in Breslau, feine Rollen. Edwin Kögler, vom Stadttheater in Magdeburg, jugendliche Charakter. Paul Lutz, vom Hoftheater in Magdeburg, I. jugendliche Rollen, Liebhaber, Comique. Albert Reinisch, vom Stadttheater in Spandau, Charakterrollen. Hans Roske, vom Stadttheater in Riga, jugendliche Liebhaber und Comique. Karl Schwede, vom Stadttheater in Lubau, I. Lieb- und Liebhaber, Comique. Herrmann Thilo, vom Stadttheater in Chemnitz, Organist. Kurt Weller, vom Hoftheater in Potsdam, I. Comique. Ernst Wieland, vom Stadttheater in Limburg, Liebhaber, Comique. Karl Werner, vom Stadttheater in Biesdorf, II. Bäder.</p>	<p>Damen: Emmy Berend, vom Stadttheater in Goll, I. Liebhaberin. Marie Cosso, vom Stadttheater in Bromberg, I. Hofdame. Lia Dahlon, vom Hoftheater in Berlin, Liebhaberin, Heine. Wilhelmine Damberger, I. feine Rollen. Anna D'Orelli, vom Stadttheater in Oberg, Organist. Lisa Drasdo, von Berlin, naive Liebhaberin. Elso Galla, vom Stadttheater in Limburg, Liebhaberin. Anna Heims, vom Deutschen Theater in Berlin, sentimentale Liebhaberin. Clara Morau, vom Stadttheater in Ostpreu, Hof- und Hofdame. Margot Molnar, vom Stadttheater in Berlin, Comique Liebhaberin. Anny Volkmann, vom Stadttheater in Jena, I. Heine, Liebhaberin und Hofdame. Gertraud Voshoff, vom Stadttheater in Stralsund, Kränzel und Comique. Liebhaberin.</p>
---	--

An Novitäten sind vorläufig erworben:
 „Mit Oelberg.“ Schauspiel in 5 Akten von Wilhelm Meyer-Hofler. „Das große Licht.“ Schauspiel in 4 Akten von Felix Willepp. „Die Tyrannen der Tyrannen.“ Schauspiel in 4 Akten von Adolph von Wilhelmsen. „Der Gefangenene.“ Schauspiel in 4 Akten von Walter und Stein. „Ob ich das Leben.“ Drama in 5 Akten von Arminius Beckmann. „Herr von Hofmann.“ Schauspiel in 4 Akten von Georg Engel. „Der starke Mann.“ Schauspiel in 3 Akten von Schickel und Schickel. „Der und seine Schwester.“ Komödie mit Gesang in 4 Akten von Rudolph. „Schwapphahn.“ Ein Sommerfest von Rhein in 5 Akten von Walter Stein. „Herr von Hofmann.“ Schauspiel in 4 Akten von Heine und Schickel. „Die Heiligschwärmer.“ Schauspiel in 4 Akten von Ludwig Jahn. „Die lieben Feinde.“ Schauspiel in 4 Akten von Gustav Lohmeyer. „Hoff Hoffmann.“ Schauspiel in 3 Akten von Ludwig Jahn. „Das Theaterfest.“ Schauspiel in 4 Akten von Hans von Helldorf. „Das schwache Geschlecht.“ „Das Theaterfest.“ „Der neue Horatius.“
 in Dresden von Babelberg u. L. u.

Von Klassikern sind im Ausschnitt genommen:
 „Egmont“ von Schiller. „Die Jungfrau von Orléans“ von Schiller. „Wilhelm Tell“ von Schiller. „Wallensteins Lager.“ „Die Piccolomini“ von Schiller. „Das Käthchen von Heilbrunn“ von Schiller. „Mephisto“ von Schiller. „Fahrgäste auf Tivoli“ von Schiller. „Hedwig“ von Schiller. „Othello“ von Schiller. „Die bräutliche Widerspenstige“ von Schiller. „Zwanzig Jahre für Ketz und Quartier“ von den bekannten Herren Hof schon von jetzt ab im Eigenen-Geschäft des Herrn Hausmann Michaelson, Platz 20, zu haben.
 Die Direktion.

Jubileusz 50-lecia Teatru Miejskiego w Nysie na afiszu

Ilustracja 3. Fotografia przedstawiająca Teatr Miejski w Nysie wykonana przez Gretę Hoffmann w latach 1934–1938, Archiwum Państwowe w Opolu, Akta miasta Nysy, 45/20/256/27

